

Feuten, Foto BNN.

Penzoza, Foto KRO.

[K] VERLOREN ONSCHULD. RECENTE NEDERLANDSE DRAMASERIES

“Nederlandse dramaserieën verkopen goed in het buitenland”, kopte *de Volkskrant* begin oktober 2012. Enkele weken daarvoor werd bekend dat de Amerikaanse zender ABC werkte aan een remake van de VARA-serie *Overspel*, die op het Nederlands Filmfestival prompt het Gouden Kalf voor beste televisiedrama kreeg. Rond dezelfde tijd kocht 20th Century Fox de rechten van de Nederlandse thrillerserie *Bellicher: de macht van meneer Miller*. ABC kocht eerder al de remakerechten van *Penzoza*, dat in 2013 in Amerika wordt uitgezonden onder de titel *Red Widow*, en dat ook een Poolse en Russische remake krijgt. Een derde serie die ABC aankocht, was *Vuurzee*, een serie die twee seizoenen liep in 2005 en 2009, over de verdwijning van een jonge vrouw in een kuststadje. *Lijn 32*, over de levens van inzittenden van een verongelukte bus, werd genomineerd voor de Prix Europa voor beste Europese fictieserie.

Ook in het binnenland worden Nederlandse dramaserieën door publiek en critici in toenemende mate positief gewaardeerd. Reden voor het Nederlandse Filmfestival om het afgelopen najaar de Gouden Kalveren voor beste acteur en actrice in televisiedrama weer in te voeren. Het Nederlandse televisiedrama zit in de lift, was in 2012 dan ook een veelgehoorde kreet. Hoe terecht is dat?

Dramaserieën op de Nederlandse televisie in de jaren 1980 speelden zich veelal af op het platteland: *Dagboek van een herdershond* (1978-1980), *Het wassende water* (1986), *De appelgaard* (1985/6) en *De fabriek* (1981). De rode draad van die series was vaak de

botsing tussen plattelandsbewoners en stadse nieuwlichters, of de machtsverhoudingen tussen verschillende generaties van een familie.

In de jaren 1990 namen stedelijke, meer zakelijke arena's het over, maar de intriges waren er niet minder om, in ziekenhuissoap *Medisch Centrum West* (1988-1994), advocatenserie *Pleidooi* (1993 – 1995) en *Oud geld* (1998), over de opvolging van een familiebank.

Het eerste decennium van de eenentwintigste eeuw kenmerkte zich door een mix van genres en een veelheid aan verhaalvormen, met personages die vaak elkaars tegenpolen waren, homoseksualiteit en integratie als regelmatig opduikende thema's en actuele, politiek geëngageerde miniserieën als *De enclave* (2002) en *Mevrouw de minister* (2002). Denk aan de Rotterdamse mozaïekverhaal *De 9 dagen van de gier* (2001), *Wet & waan* (2000 – 2004) over de homoseksuele relatie tussen een officier van justitie en een psychiater, en *Najib en Julia* (2002) over de liefde tussen een Haags hockeymeisje en een Marokkaanse pizzakoerier.

Kenmerkend voor de series na 2010 is de opkomst van suspense- en karaktergedreven thrillers onder invloed van Amerikaanse en Scandinavische tv-series als *The Sopranos*, *Mad Men*, *Breaking Bad*, *The Killing* en *Borgen*. Misdad en politiek, macht en corruptie vormen de centrale thematiek, met hoofdpersonen die worstelen met morele overtuigingen en een zelfbeeld dat door de weerbarstige praktijk meedogenloos aan gort wordt geslagen. Verlies van onschuld is de rode draad. Zo reflecteert *Lijn 32* (2012), georganiseerd rond de inzittenden van een verongelukte bus, op het gevoel van onveiligheid dat in de Nederlandse samenleving hoogtij viert.

De geheimen van Barslet, Foto NCRV.

In *Penoza* (2010) blijkt de overgang tussen boven- en onderwereld vloeiend als een huismoeder de criminaliteit in wordt gezogen nadat haar in hasj handelende man bruut is vermoord. In *Overspel* (2011), over de buitenechtelijke relatie van de jonge vrouw van een officier van justitie met de advocaat van de tegenpartij, is een centrale rol weggelegd voor de *Werdegang* van de corrupte advocaat, die op zich een goeie jongen is. In *Bellicher: de macht van meneer Miller* (2010) verliest een succesvolle communicatieadviseur alles wat hem lief is – en als eerste het vertrouwen van zijn vrouw – wanneer hem een moord in de schoenen wordt geschoven. *De geheimen van Barslet* (2012) vertelt vanuit zeven verschillende gezichtspunten over de geheimen van een plattelandsdorp. *Van God los* (2011) is een serie *single plays* geïnspireerd op waargebeurde misdrijven, waarin steeds de gebeurtenissen worden gevolgd die de opmaat vormden tot doodslag of moord. In *Feuten* (2010), over de leden van een corporale studentenvereniging, zien we hoe vriendschap en loyaliteit corrumpen. Voor al deze series geldt dat toon en beeld zwarter zijn dan voorheen, met personages die zich niet louteren, maar afglijden in een neerwaartse spiraal, van zichzelf vervreemd raken.

Betekent de buitenlandse verkoop en binnenlandse populariteit van Nederlandse dramaserieën nu ook dat de kwaliteit ervan is gestegen? Of zijn er andere dingen aan de hand? De verklaring blijkt een complexe mix van factoren.

Onder invloed van globalisering is Nederland veranderd van een op landbouw steunende natie in een informatiemaatschappij met internationale sociale netwerken in een wereldmarkt. Dat heeft ervoor gezorgd dat publiek en televisiemakers beter en snel-

Lijn 32, Foto NCRV.

ler toegang hebben tot buitenlands hoogwaardig drama via de bestelling van dvd-boxen, abonnementen op betaalkanalen en al dan niet legale downloads via het internet.

De verwachtingen van het publiek en de standaarden voor binnenlands drama worden daarmee bijna automatisch opgetrokken naar een niveau dat in de buurt komt van de complexe karakters in buitenlandse series. Makers laten zich ondertussen inspireren door nieuwe manieren van vertellen die via diezelfde series overwaaien. De kijker laat zich graag uitdagen door complexere vertelvormen. Een trend die is ingezet door betaalkanaal HBO, dat stelselmatig in hoogwaardig drama investeerde om de concurrentie met speelfilms aan te kunnen. Hoe groot de honger voor dramaserieën is, blijkt uit de grote groep Nederlandse kijkers die afstemt op de eerste aflevering van een nieuwe serie: bij *Lijn 32*, *Penoza* en *Overspel* waren dat er telkens ruim een miljoen.

Waar in heel Europa de budgetten van de publieke omroepen dalen, houdt het Nederlandse drama het hoofd voorsnog relatief goed boven water. Het Mediafonds, dat al jaren hamert op het belang van vernieuwing en vertelvormen, schreef in 2005 samen met de publieke omroep een wedstrijd uit om dramaserieën een impuls te geven. De vruchten daarvan worden nu geplukt: *A'dam – E.V.A.* won, *De geheimen van Barslet* was een van de genomineerden. Daarnaast geeft de publieke omroep dramaserieën sinds 2007 stelselmatig prioriteit door er structureel in te investeren én ze beter te programmeren. *A'dam- E.V.A.*, *Penoza*, *Overspel* en *Feuten* werden allemaal ingeboekt in primetime. Die beslissing alleen al zorgt voor een groter bereik. Ook langere series en meerdere seizoenen zijn mogelijk geworden.

Daarnaast zorgt een duidelijk profiel naar soorten drama per net voor helderheid en optimaal doelgroepenbereik.

De speelfilmwereld voelt ondertussen in toenemende mate de gesel van de markt, met dalende budgetten en stijgende concurrentie in de bioscoop, waardoor voor veilige succesformules wordt gekozen. Zeker nu in de afgelopen jaren publieksbereik tot belangrijkste legitimatie voor subsidiegeld is verheven. Gevolg is dat de binnenlandse dramaserie momenteel een stuk sneller evolueert dan de speelfilm, en daarmee aantrekkelijker wordt voor ambitieuze speelfilmregisseurs, -scenaristen en -cameramensen. Dat is overigens een internationale trend.

Zijn dramaseries dan de nieuwe speelfilm? Ja en nee. Ja, omdat er interessantere nieuwe vormen van series overwaaien uit het buitenland die de kwaliteit opstuwen, terwijl de speelfilmwereld op safe speelt. Nee, omdat de film- en tv-wereld in Nederland altijd al grotendeels in elkaars verlengde lagen. De filmregisseurs die tv-drama maken, zijn geen internationaal opererende auteursfilmers die een radicaal nieuw elan in de Nederlandse tv-wereld introduceren, zoals David Lynch dat ooit bij *Twin Peaks* deed, of Lars von Trier bij *Riget / The Kingdom*. Iemand als Alex van Warmerdam heeft in Hilversum nog geen *carte blanche* gekregen, zo hij dat al ambiëert.

Ook hoeven de verkopen aan Amerika niet rücksichtslos als proeve van kwaliteit worden opgevat nu Amerika deels uit behoudende motieven naar Europa kijkt: omdat ook daar de geldkraan hapert, wordt naar Europa uitgeweken voor relatief goedkope, bestaande formats zonder al te grote risico's.

Daar komt nog bij dat de belangrijkste verkoopdeals van Nederlandse tv-series (*Penzoza*, *Overspel*, *Vuurzee*) uit de koker komen van één man: de Israelisch-Amerikaanse producent Alon Aranya, die toevallig op bezoek was bij een Amsterdamse vriend die hem op *Penzoza* wees. Als producent en verkoper van *scripted formats* (bestaande scripts gekoppeld aan Amerikaanse makers en acteurs) zag hij er onmiddellijk brood in. Zijn analyse van de internationale marktwaarde van Nederlands drama: een knappe combinatie van misdaad en soap, met sterke vrouwenrollen. Dat laatste is van belang omdat de meeste Amerikaanse serie kijkers vrouw zijn. ABC zendt *Desperate Housewives*, *Grey's Anatomy* en *Ugly Betty*

uit, dramaseries die misschien wel populair zijn, maar niet zo spraakmakend als die van HBO.

Wat is dan kenmerkend voor Nederlands drama anno nu? En wat is het niveau? Wat Nederlandse dramaseries de laatste jaren op een hoger plan heeft geholpen, is de toegenomen aandacht voor gelaagdheid: spannende dramatische lijnen en nadruk op vorm in combinatie met meerdimensionale personages die opereren op het randje van het moreel toelaatbare, en daarmee in een continue tweestrijd zijn verwickeld. Die postmoderne aanpak en thematiek weerspiegelen hoe de idealen van de maakbare samenleving zijn vervangen door onbetrouwbare politieke- en economische krachten in een onoverzichtelijke, geglobaliseerde wereld, waar iedereen op zoek moet naar zijn eigen morele kompas.

Maar waar in Amerikaanse topseries karakters ruim baan krijgen, loopt in Nederland, in plotgedreven series als *Penzoza II* en *Feuten II*, het tempo van de verwickelingen vooralsnog op, waardoor die personages dreigen te worden overspoeld door een overvloed aan actie en gebeurtenissen die moeten voorkomen dat de kijker wegzapt. Nederlands drama is vanouds in relatief hoge mate dialooggedreven en weinig filmisch, waardoor er ook nu nog nauwelijks ruimte overblijft voor meer filosofisch geïnspireerde dialogen of subtiele karakterstudies die wel in Amerikaanse series te vinden zijn. Juist de band die de kijker met die personages ontwikkelt door langdurig hun wederwaardigheden te volgen is dé kenmerkende kracht van de tv-serie.

Dat neemt niet weg dat de karakters in de vervolgzeezoenen van Nederlandse series een duidelijke stap verder evolueren. Waar hoofdpersoon Carmen in *Penzoza I* nog relatief naïef de wereld van de misdaad binnenrolt, stelt ze zich in *Penzoza II* een stuk harder en meer berekend op. Op vergelijkbare wijze ruilt hoofdpersoon Bram in *Feuten II* zijn nieuwkomerschap en eerlijkheidsidealen in voor meer opportunistische en egoïstische keuzes. Beiden ontwikkelen zij zich tot ervaren manipulators. Dat is een sterk punt en dramaturgisch een stap in de goede richting. Maar nog wel een paar treden verwijderd van het niveau van de spraakmakende series uit het buitenland.

KARIN WOLFS
